

REEWILDBEHEER VAN GROTE OPPERVLAKTEN

Door: J. Poutsma

Foto's J. Poutsma

Inleiding

Door cultuurtechnische maatregelen is het Nederlandse landschap de laatste 30 jaren ingrijpend veranderd. Onge-repte natuurgebieden komen in ons land niet meer voor. Bovendien wordt door moderne landbouwmethoden de voedselrijkdom van levensgemeenschappen gewijzigd. De eutrofiëring van deze systemen heeft veranderingen van de soorten en aantallen van organismen tot gevolg. Het beheer van dierpopulaties vormt een onderdeel van het natuurbeheer. Onder natuurbeheer verstaat men het handhaven van bestaansvoorwaarden voor plante- en diersoorten en daaruit samengestelde levensgemeenschappen. In terreinen die in ons land als natuurgebieden worden aangeduid staan de belangen van flora en fauna voorop. Ook natuurgebieden in ons geïndustrialiseerde land staan bloot aan veel bedreigingen, waardoor de levensvoorwaarden voor organismen veranderen. Door deze invloeden kan een leefgebied minder geschikt worden voor bepaalde plantensoorten.

Reeën zijn cultuurvolgers

Reeën zijn door de geringe afmetingen en de wigvormige bouw uitstekend aangepast aan het leven in terreinen met veel struikgewas. Momenteel worden reeën niet alleen in bossen aangetroffen, maar ook in andere terreintypen zoals venen, duinen, heidevelden, weiden en akkers. Omdat reeën zich niet hebben gespecialiseerd in enkele voedselplanten kunnen ze een groot plantenassortiment benutten. Deze eigenschap stelt hen in staat de veranderingen, die zich de laatste 30 jaren hebben voorgedaan in de floristische samenstelling, te volgen.

Evenwicht

Het instellen van een evenwichtssituatie tussen de hoeveelheid voedsel en het aantal reeën in oorspronkelijke natuurgebieden wordt door een aantal factoren zoals geboorte, sterfte, emigratie en immigratie gereguleerd. Maar in cultuurlandschappen is de mens verantwoordelijk. Hij zal zich er op moeten richten een gezonde en optimaal samengestelde reeënpopulatie te bereiken c.q. in stand te houden. Hierbij moet er voor worden gewaakt dat schade voor land- en bosbouw, alsmede risico's voor het wegverkeer tot een aanvaardbaar niveau worden beperkt.

Basisgegevens voor het opstellen van een beheerplan

Een beheerplan, om een gezonde en optimale reeënpopulatie te verkrijgen of te behouden, moet op een aantal biologische gegevens zijn gebaseerd. Hiervoor komen in aanmerking:

- a) het voedsel.
- b) de sociale rangorde.
- c) de ruimte.

Reeën en voedsel

Het ree is een diersoort die door zijn spijsverteringsfysiologie is aangepast aan goed verteerbaar voedsel. Reeën hebben een kleine pens en een hoge energiebehoefte. Daarom eten ze ook zo vaak. Het voedsel bevat een hoog eiwitgehalte en een laag percentage celwandbestanddelen. Zowel de kwaliteit als de kwantiteit van het voedsel ondergaat gedurende de seizoenen grote veranderingen. Tijdens de wintermaanden komt voedsel van de gewenste kwaliteit niet voor. Dit heeft geleid tot de volgende overlevingsstrategie. Gedurende de zomer- en herfstmaanden wordt er meer voedsel opgenomen dan noodzakelijk is voor het levensonderhoud. De overmaat van het opgenomen voedsel wordt als vetreserve vastgelegd. Naast de

aanleg van vetreserves hebben reeën zich aan de wintersituatie aangepast door de energiebehoefte te minimaliseren. Dit wordt bereikt door weinig te bewegen, een verminderde eetlust, een verlaagde stofwisseling en een groei-stilstand bij de kalveren. De periode met de hoogste fysiologische behoefte, van april tot november, valt samen met het jaargetijde waarin de hoogste eiwit- en mineralengehaltes in het voedsel worden aangetroffen.

Sociale rangorde

Het voorkomen van geschikte voedselplanten en schuilplaatsen bepaalt in hoge mate of reeën in een gebied kunnen leven. Het sociale gedrag van de dieren maakt uit op welke manier het terrein door de reeën wordt verdeeld. Volwassen bokken domineren alle andere reeën. Subadulte bokken zijn ondergeschikt aan residerende bokken, maar dominant over geiten en kalveren. Volwassen geiten onderwerpen zich onderling ook aan een hiërarchie. Hooggeplaatste geiten verzekeren zich van de beste plaatsen in het gebied. Hierdoor worden niet alleen hun levenskansen, maar ook die van hun kalveren verhoogd. Reegeiten die laag in het rangordesysteem slaan worden door hoger geplaatste dieren naar marginale terreingedeelten verdreven. In deze terreingedeelten zijn de levensvoorwaarden geringer, waardoor de jonge dieren erg kwetsbaar worden. In gebieden met een heterogene structuur zullen dominante reeën zich in de beste gedeelten vestigen en de lager geplaatsten naar andere, meestal slechtere, stukken verdrijven.

Reeën en ruimte

Grote aaneengesloten natuurgebieden van enige omvang komen in Nederland weinig voor. In ons land worden wel vaak kleine verspreid liggende natuurgebieden aangetroffen. De wijze waarop deze terreintjes in het landschap verspreid liggen geeft de invloed van de mens weer. Vaak zijn de kleine landschapselementen karakteristiek voor een bepaalde streek. Ze hebben niet alleen een landschappelijke, maar ook een cultuurhistorische waarde. Bovendien spelen deze kleine landschapselementen een be-

langrijke functie in de natuur. Eén daarvan is de habitatfunctie. Binnen deze elementen worden de bestaansvoorwaarden gevonden voor een aantal organismen. Ook de aangrenzende landbouwgronden vervullen hierbij een rol. Landschapselementen kunnen door reeën worden gebruikt als corridor of stepping-stone bij hun verspreiding. Verder kunnen de landschapselementen een belangrijke rol spelen bij de uitbreiding en de instandhouding van reeënpopulaties met een versnipperd verspreidingspatroon. Een landschapstype met verschillende kleine elementen

komen is het van belang dat niet deelpopulaties, maar gehele populaties worden beheerd.

Dit betekent dat er door een aantal belanghebbenden zal moeten worden samengewerkt in reewildbeheereenheden. Deze eenheden zullen uit grote oppervlakten moeten bestaan om het beheer goed tot zijn recht te laten komen. Op deze manier wordt reewildbeheer een onderdeel van een geïntegreerd natuurbeheer. De minimale oppervlakte om een reewildbeheereenheid te laten functioneren bedraagt

Bovendien moeten planten die aan bovengestelde eisen voldoen vanaf april tot november in het terrein aanwezig zijn.

Terreingedeelten in het gebied kunnen op grond van deze drie punten worden ingedeeld:

- terreingedeelten die voldoen aan drie bovengenoemde eisen worden gewaardeerd met kwalificatie **GOED**.
- terreingedeelten die maar aan twee eisen voldoen worden gewaardeerd met de kwalificatie **MATIG**.
- terreingedeelten die aan geen van deze eisen voldoen worden gewaardeerd met de kwalificatie **SLECHT**.

Ieder jaar wordt er een vegetatiekaart samengesteld aan de hand van de voedselbehoefte van de reeën.

b) Reeën

De reewildtellingen worden gedurende het gehele jaar gehouden. Op deze manier wordt inzicht verkregen in:

de zomerstand (volwassen dieren)

de winter/voorjaarsstand (volwassen + jonge dieren)

De telgegevens worden in de vegetatiekaart ingetekend. Dubbeltellingen worden verwijderd. Hierdoor krijgt men inzicht in:

de verspreiding.

de reproductie.

de geslachtsverhouding.

Welk percentage van een populatie kan door afschot worden verwijderd?

Het afschot moet worden afgestemd op de natuurlijke regulatie van reeën. Deze regulatie vindt voornamelijk plaats door het aanbod van voedsel en de onderlinge concurrentie, waarbij de exemplaren die de wedijver verliezen worden verwijderd. Het residerende gedeelte van de populatie zal een groot gedeelte van de onvolwassen dieren uit het terrein verdrijven. Het is vooral in het jeugdige deel van de populatie waar het afschot plaats vindt.

Als men uitgaat van een systeem van wildbenutting, waarbij de nettoproductie aan dierlijke biomassa uit de populatie wordt weggenomen, blijft de populatie

in evenwicht met haar omgeving.

Voorbeeld

Tijdens de winter- en voorjaars-tellingen worden er in een gebied 60% volwassen en 40% jonge dieren geteld. De geslachtsverhouding (G.V.) van de volwassen dieren bedraagt 1 ♂ : 2 ♀: de G.V. van de kalveren bedraagt 1 ♂ : 1 ♀. Uitgaande van een minimumpopulatie van 200 reeën betekent dit:

120 volwassen reeën (G.V. 1 : 2) = 40 ♂ en 80 ♀

80 jonge reeën (G.V. 1 : 1) = 40 ♂ en 40 ♀

Er wordt 1/3 van de populatie voor afschot vrijgegeven, hetgeen betekent dat er 66 reeën

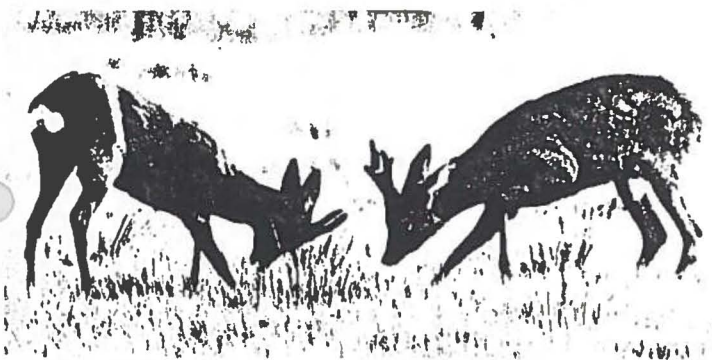
Reeën en voedsel

uit de populatie verwijderd kunnen worden. In de klasse van de kalveren wordt 75% van het afschot gerealiseerd, wat neerkomt op 50 dieren. De G.V. is hier 1:1 zodat er 25 geitkalveren en 25 bokkalveren kunnen worden geschoten.

Hierbij wil ik pleiten voor het afschot van bokkalveren in het tijdvak van 1 januari-15 maart. Op deze manier krijgt men informatie over de terreinomstandigheden waarin het kalf opgroeiende. Reeën kunnen als een produkt van hun omgeving worden beschouwd. Het afschot van jaarling-bokken tijdens de zomermaanden levert deze informatie niet omdat deze dieren vanaf half april een zwervend bestaan leiden.

Het overige afschot van 25% vindt plaats in de klasse van de tweejarige en de volwassen dieren. Dit zijn 16 reeën. De G.V. is hier een leidraad voor de verdeling, er kunnen 6 bokken en 10 geiten worden geschoten.

Vooraf in de beginperiode van het functioneren van een reewildbeheereenheid moet men enige voorzichtigheid in acht nemen ten aanzien van het afschot.

Sociale rangorde

biedt meer vestingsmogelijkheden voor reeën die er een territorium op na houden.

Reewildbeheer in de praktijk

Het beheer van reeën vormt een onderdeel van het totale natuurbeheer. Het doel van het beheer is dat de aantallen van een diersoort in overeenstemming worden gebracht met de draagkracht van het terrein.

Onder het begrip draagkracht wordt in het algemeen verstaan: het maximale aantal dieren dat blijvend gebruik kan maken van een gebied zonder dat de vegetatie negatief wordt beïnvloed. De draagkracht van een gebied is moeilijk vast te stellen, omdat het hier gaat om een steeds veranderende evenwichtssituatie tussen planten en herbivore dieren.

Tengevolge van de jacht vindt er selectie plaats waardoor bepaalde eigenschappen uit een populatie kunnen verdwijnen. Meestal wordt dit verlies weer hersteld doordat er uitwisseling bestaat van individuen van verschillende deelpopulaties.

Reeën worden in ons land momenteel voornamelijk als deelpopulatie bejaagd. Om tot een verantwoord reewildbeheer te

± 2.000 ha. Deze afmeting is niet willekeurig gekozen. In een gebied van deze afmeting kunnen bij een dichtheid van 10 reeën op 100 ha tweehonderd reeën leven. Dit aantal moet als een minimale populatiegrootte worden beschouwd. In gebieden waar kleine landschapselementen overheersen zal de oppervlakte van een beheereenheid aanzienlijk groter moeten zijn. Het is zelfs mogelijk dat hier moet worden gedacht in een orde van grootte van zo'n 10.000 ha.

Inventarisatie

a) Vegetatie

Reewildbeheer begint bij een inventarisatie van het gebied. Allereerst wordt aandacht besteed aan de vegetatie. Inventarisatie van de begroeiing is één van de biologische zuilen onder een goed beheerplan. Hierbij wordt uitgegaan van de voorkeur van reeën voor bepaalde eigenschappen van voedselplanten.

De voedselplanten moeten bereikbaar zijn (0-120 cm).

De planten moeten goed verteerbaar zijn. Een laag celwandpercentage is hiervoor een vereiste.

Waar vindt het afschot plaats?

Het afschot vindt plaats op grond van de gegevens die door middel van de inventarisatie zijn verkregen.

– In terreingedeelten met de kwalificatie **SLECHT** worden **ALLE** reeën geschoten.

– In terreingedeelten met de kwalificatie **MATIG** worden **ALLE KALVEREN + TWEEJARIGE** en **ENKELE** volwassen reeën geschoten.

– In terreingedeelten met de kwalificatie **GOED** wordt het kalverenafschot vervuld. Alle andere reeën worden gespaard.

Op deze wijze wordt de fokgroep, de sociaal hoog in de hiërarchie staande dieren, gespaard. Deze dieren bevinden zich in de beste terreingedeelten. Het afschot concentreert zich op dat gedeelte van de populatie dat zich in de marginale terreinen ophoudt. Door vooral deze 'outcast' te bejagen wordt er weinig schade toegebracht aan het genetisch materiaal van de populatie. Op deze manier wordt het beheer van reeënpopulaties niet een selectie van enkele individuen, maar een bijsturen van een populatie op grond van de draagkracht van de verschillende terreingedeelten in het te beheren gebied. Hierdoor kan een optimaal samengestelde reeënpopulatie worden bereikt.

Beheer 'nieuwe stijl' in de praktijk

Sinds maart 1984 wordt het afschot in de Boswachterij Gees (Dr.) op de bovenbeschreven manier uitgevoerd. De vegetatie van de Boswachterij is ingedeeld in de kwalificaties **GOED-MATIG-SLECHT**. Het grootste gedeelte van het afschot wordt gerealiseerd in blokken van 50 ha (zie kaart). Deze blokken omvatten een groot gedeelte van het terrein dat is aangeduid met de kwalificatie slecht. De nummers van de bosvakken, die binnen deze blokken liggen, zijn de jagers bekend.

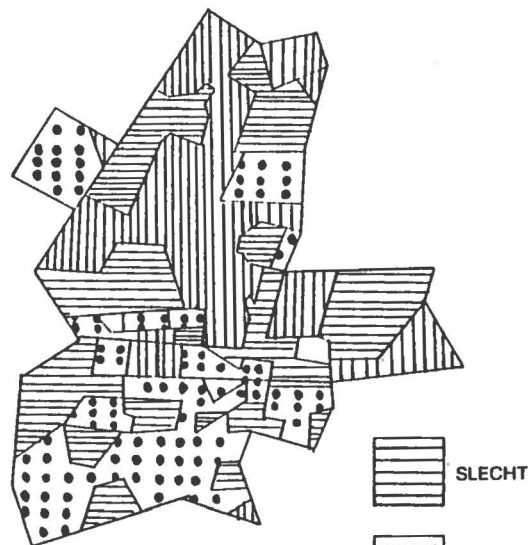
In nauwe samenwerking met de Jachtcombinatie 'Geeserbos' wordt de methode in de praktijk getoetst. Het gebied, ongeveer 1200 ha, is eigenlijk te klein.

Het aantal reeën van 150 dieren ligt ook beneden het minimale aantal. Hier staat een voortreffelijke samenwerking met de leden van de jachtcombinatie tegenover. Onder de bezielende leiding van de jagermeester de heer H. Meijering sr. komt het afschotplan zijn kinderziekten te boven.

De gegevens, verkregen uit het onderzoek, zijn nog niet uitgewerkt, maar er zijn duidelijke aanwijzingen dat het lichaamsgewicht van iedere leeftijdsgroep is toegenomen. Ook de gewiekwaliteit van de volwassen bokken is verbeterd. Het aantal knobokken, een indicatie voor een te hoge reedichtheid, is in de loop der jaren afgenomen. Niet alleen de leden van de jachtcombinatie zijn behulpzaam, maar ook de heer ing. M. Ypma, districtbeheerders S.B.B. en de heer E. Puyman, boswachter S.B.B., verlenen enthousiast hun medewerking aan het onderzoek. Ook de heren M. A. Roetert Steenbruggen en R. Schuitemaker, ambtenaren Faunabeheer, helpen op veel punten. Het is plezierig te weten dat er zoveel mensen zijn die niet alleen geïnteresseerd zijn in de opzet van een nieuwe beheervorm, maar die ook daaraan hun steentje willen bijdragen.

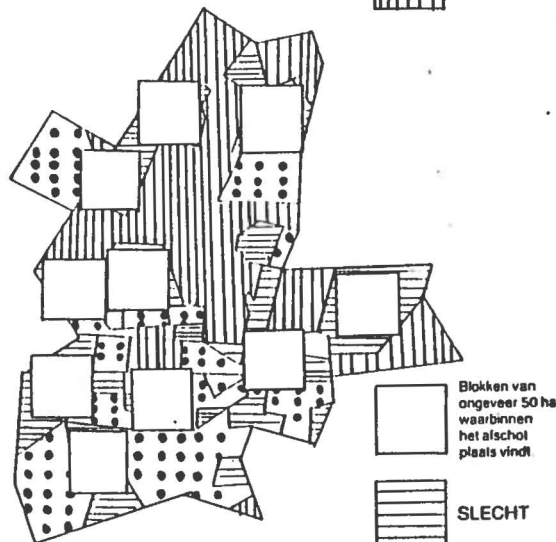
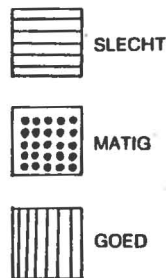
Literatuur

- Bie, de S. 1987 – Draagkracht. Begrazing in de natuur. Pudoc 1987.
 Hofmann, R. F. 1983 – Die Ernährung des Rehwildes im Jahresablauf nach dem Modell Weichselboden. Enke Verlag Stuttgart 1983.
 Geerling, C & Bie, de S. 1987 – Wildbenutting: het gebruik van de dierlijke produktie. Begrazing in de natuur. Pudoc 1987.
 Kurt, F. 1968 – Das Socialverhalten des Rehes (*Capreolus capreolus* L.). Verlag Paul Parey-Hamburg-Berlin.
 Poutsma, J. 1979 – Problemen rond reedichtheid. Ned. Jager 84 jaarg. nr 11.
 Poutsma, J. 1980 – Zelfregulering bij reeën in een geïsoleerd gebied van geringe oppervlakte. Ned. Jager 85 jaarg. nr. 16.
 Poutsma, J. 1985 – De voorkeur van de reebok voor aansluiting bij een bepaalde gezinssprong in zijn leefgebied gedurende de wintermaanden. Ned. Jager 26-12-1985.
 Prins, R. A. 1987 – Spijsvertering van herbivoren. Begrazing in de natuur. Pudoc 1987.
 Strandgaard, H. 1972 – The Roe Deer (*Capreolus capreolus*) Population at Kalo and the Factors Regulating its Size. Communication NR 95 from Vildtbiologisch Station.
 Stubbe, C & Passarge, H. 1979 – Rehwild. Verlag J. Neumann-Neudamm, Melsungen.

Staatsbosbeheer
Houtvesterij Drenthe-Zuid
Boswachterij Gees

Gebied ingedeeld naar inventarisatie
vegetatie-voedselplanten reeën. 1988.

Staatsbosbeheer
Houtvesterij Drenthe-Zuid
Boswachterij Gees

Gebied ingedeeld naar inventarisatie
vegetatie-voedselplanten reeën. 1988.

